

Les Nostres Escriptores

Les veus oblidades
de les lletres valencianes

Text de Rosa Roig Celda
Il·lustracions de Manola Roig Celda

GENERALITAT
VALENCIANA

Les nostres escriptores.

Les veus oblidades de les lletres valencianes.

Juny 2021

© de la present edició: Generalitat Valenciana, 2021

© dels textos: Rosa Roig Celda

© de les il·lustracions: Manola Roig Celda

Edició: Presidència de la Generalitat

Dipòsit Legal V-1462-2021

Les Nostres Escriptores

Les veus oblidades
de les lletres valencianes

Text de Rosa Roig Celda
Il·lustracions de Manola Roig Celda

GENERALITAT
VALENCIANA

SEGLE XI Al-Abbadíyya · Alarudhia · **SEGLE XII** Àmat Al Aziz · Hind · Thona-(Habiba) · Bint Ishaq Zaynab · **SEGLE XIII** Fàtima · Hena o Henda · **SEGLE XIV** Reina Violant de Bar · Reina Maria de Luna · **SEGLE XV** Isabel de Borja Enríquez-(Sor Francesca de Jesús) · Tecla Borja i Borja · Reina Maria de Castella i Lancaster · Abadessa Isabel de Villena · Hipòlita Roís de Liori · Isabel Suaris · **SEGLE XVI** Esperanza Abarca · Bàrbara Abarca · Margarita Agulló · Àngela Almenar i de Montfort · Andrea Bonastre -(Sor Serafina) · Sor Maria de la Cruz Borja i Aragon · Sor Juana Bautista Borja Aragón · Luisa de Borja Aragón · Sor Maria Gabriela de Borja Castro-Pinós · Sor Juana de la Cruz, Borja Castro-Pinós · Isabel Magdalena Borja i Centelles · Sor Juana Bautista Borja Manuel · Àngela Carlet · Ana Maria Cervato · Clara Ibars-(Sor Jerònima) · Sor Agnès de la Creu · Sor Margarita de Cristo · Sor Inés de la Cruz · Dorotea de la Cruz y de Borja · Estefania de Requesens i Roís de Liori · Jerònima Galés · Venerable Maria Juana Guillen · Jacinta de Heredia · Sor Magdalena de Jassu y Azpillicue-ta · Sor Blanca de Jesús · Sor Luciana de Jesús · Sor Francisca Llopis · Donya Clara Maldonado de la Cerda · Beatriu Margarit de Requesens · Sor Isabel Mires y Miralles · Sor Ana de la Concepció Padilla · Sor Francesca Plaça · Sor Joana Baptista Pons i Milà · Guiomar Puig · Jeronima Ribot y Ribellas · Sor Mariana de Sant Simeó · Sor Catalina de la Santíssima Trinidad · Sor Violant Soler · Donya Gerònima de Virués · Catalina Zúñiga-(Comtessa de Andrade) · **SEGLE XVII** Jerònima Abella · Sor Maria Teresa Agramunt · Sor Lluïsa Aguilera · Sor Felicitas Amadas · Venerable Gertudris Anglesola · Emerenciana de Aro · Sor Maria de Ayala · Sor Laura de Sant Josep Barberà i Roses · Sor Francesca de la Concepció Bellot i Doménech · Ana de Bustamante i Cardenas · Juana de la Cadena · Anna Capdevila Sempere-(Sor Maria de Sant Josep) · Venerable Antonia Carrover Cobos · Sor Francisca de la Concepció · Sor Esperança de Crist · Sor Joaquina de la Cruz-(Joaquina Torrens) · Venerable Díaz de Cristo (Mariana Manuela) · Serafina Doménech · Maria Igual Miquel-(Marquesa de Castellfort) · Donya Felícia Escolano Vilarasa · Mariana Escrivà Dixar i Monsoriu · Josepa Maria Esparça · Sor Ines del Espiritu Santo-(Ines Sisternes d'Oblites i Gisbert) · Sor Vicenta Maria del Espiritu Santo · Sor Margarita del Espiritu Santo-(Margarita Rodríguez) · Sor Vicenta del Espiritu Santo · Alexandra Leòncia Esquerdo · Sor Julia Ferrer · Sor Àngela Figueroa · Maria Figuerola · Sor Maria de Jesús Gallard Ferrando · Sor Josefa Maria Garcia · Sor Jeronima Maria Garcia de Sempere · Sor Maria de Gracia · Sor Jerònima Clara Ivars · Anna Maria de Jesús · Sor Maria de Jesús · Donya Laura · Venerable Lluïsa de Carlet · Anastàsia Luna · Donya Gabriela Manzaneres de la Cueva · Àngela Mercader de Zapata y Boil-(Senyora d'Arqueta) · Sor Juana Maria Minguez y Tudela · Sor Úrsula Micaela Morata · Sor Àngela Pastor · Sor Josefa del Naixement Pastor Ximeno · Sor Eugenia Pérez · Sor Gabriela de la Presentació · Sor Magdalena de la Presentació-(Magdalena Gavilà Estrevena) · Sor Maria Tomasa de la Puríssima Concepció · Venerable Josefa Ripoll Pérez · Sor Damiana Riquelme y Ruíz · Josefa Maria Roca de la Serna i Mascarell · Maria de Rocabertí Safortesa · Sor Maria Teresa Rodrigo · Sor Bernarda Romero-(Na Romera) · Venerable Rufina Ros de Jesús · Sor Maria Rosa de Santo Domingo-(Maria Antònia Ortola) · Sor Beatriz Ruiz y Guill · Sor Isabel Ana de San Jerónimo · Sor Laura de San José-(Laura Barberà i Rosas) · Sor Ana Maria de San José · Sor Isabel de San Pedro · Sor Àngela Sánchez · Sor Vicenta de l'Esperit Sánchez Pérez · Sor Isabel de Sant Pere · Sor Joana de Santa Gertrudis · Sor Gertrudis de la Santíssima Trinidad · Sor Luïsa del Santíssim Sacramento · Leonarda del Santíssim Sagrament · Sor Caterina de la Santíssima Trinitat · Rosa de Santo Domingo-(Maria Antonia Hortolà) · Sor Francisca Sanz Navarro · Margarita Tallada · Sor Úrsula Torrella · Isabel de Trilles-(Isabel De Jesús Maria) · Donya Juana de Velasco · Donya Luïsa de Velasco · Sor Maria Inés de Villaseca y Rodó · Catalina Zorita de Esquivel · **SEGLE XVIII** Sor Vicenta Rita Aguilar · Sor Maria dels Àngels-(Salvadora Milà i Sacanelles) · Sor Maria Luïsa Anglés · Rafaela de Campos · Pascuala Caro Sureda · Mariana Cunyat i Serra · Teresa Duch Dinamonte · Sor Teresa Antonia Feliu · Sor Maria de Santa Clara Ferrer Gimeno · Sor Beatriz Figueroa y Garcia · Sor Maria Magdalena del Santíssim Sacrament Galarzo Puig · Sor Maria Luisa Inglés · Elisarda Leonor · Sor Margarida de Crist Llorenç Albert · Sor Ana Francisca Antonia Lloris · Joaquina Magraner y Soler · Sor Manuela de San Vicente Ferrer Millà i Montoliu · Rosa Navarro · Sor Josefa Nebot i Coscollà · Sor Maria Nicolau y Viver · Sor Josefa Jerònima Ramacho · Sor Maria de Santa Clara-(Francisca Ferrer) · Sor Maria Magdalena del Santíssim Sacramento-(La Mosqueta del Santíssim) · Sor Maria de Santo Tomás de Villanueva-(Narcisca Caicedo y Aldaco) · Sor Josefa Maria Selma · Narcisca Torres-(Rosa Trincares) · **SEGLE XIX** Libertad Blasco-Ibáñez Blasco · Maria Cambrils · Maria Carbonell Sánchez · Maria Luïsa Castellanos · Josefa Luisa Cervera Royo · Lluïsa Duran Pagés · Amalia Fenollosa Peris · Magdalena Garcia Bravo · Maria Rosa Giménez Miralles · Ramona Guijarro de Aparisi · Ana Maria Ibars Ibars · Maria del Milagro Jordà i Puigmoltó · Maria del Carmen Lanzarote · Purificación Llobet de Ximenez · Felisa Martin Garcia · Anna Rebeca Mezquita Almer · Maria Orbera i Carrion · Juana Padilla y Mera · Ana Maria de la Peña de Frigola-(Baronessa de Cortes de Pallàs) · Julia Perez Perelló · Manuela Agnès Rausell i Soriano · Antonia Tovar i Salcedo · Dolores Vicedo Lopez del Rincón · **SEGLE XX** Amalia Abad Pastor · Anna Maria Aguado Higon · Francisca Aguirre Benito · Mª Carmen Agulló Díaz · Enriqueta Agut Armer · Fàtima Agut i Clausell · Paloma Ainsa · Isabel Alamar · Verónica Alarcon Ibáñez · Anna Albaladejo · Balma Albalat Oliver · Dolors Alberola · Carmen Alborch Bataller · Francisca Aleixandre Tena · Cristina Maria Alloza Sanz · Iris Almenara · Concha Alós Domingo · Maria Cruz Altbert Cuevas · Alba Alvàrez · Carmen Amoraga Toledo · Célia Amorós Puente · Amparo Amorós · Lola Andrés · Montserrat Anfruns Badia · Maria Gloria Aparicio Valero · Carme Aranegui Gascó · Maria de los Àngeles Arazo Ballester · Pura Arcos · Pirula Arderius · Lucia Arenas Pastor · Rosa Armiñana Navarrete · Mari Carmen Arnau Orts · Carme Arronis Llopis · Matilde Asensi · Elena Aub · Amparo Ayora del Olmo · Anna Ballester Artigues · Teresa Ballester Artigues · Laura Ballester Beneyto · Manuela Ballester Vilaseca · Irene Ballester · Joaquina Barba · Carmen Barberà Puig · Elia Barceló · Roser Barrufet i Soldevila Conxa Belenguer Vila · Mafalda Bellido · Júlia Benavent i

Pròleg

«És vostre cor, qui amb força i amb coratge
allò que és llei no es deixa arrabassar...».

Anna Rebeca Mezquita

Força i coratge, lluita pel que és llei, versos que amaguen una història d'èxit i de discriminació. Versos que concentren la força de les escriptores valencianes. Anna Rebeca Mezquita, autodidacta –com tantes altres– quan descobreix la seua vocació no permet que res la detinga i tria escriure en valencià durant el franquisme. Es converteix en la primera poeta que guanya la Flor Natural en uns Jocs Florals, en Nules. Abans, però, l'any 1952, als Jocs Florals de Lo Rat Penat de València el jurat en obrir la plica i constatar que ha premiat un poema d'amor escrit per una dona li retira el premi. L'escriptora deixa per escrit la ferida infringida a la seua condició de dona.

El que és de llei no es deixa arrabassar i així l'abadessa Aldonça de Montsoriu escriu en l'inici del *Vita Christi* amb força i amb coratge que «sor Isabel de Villena lo ha fet; l'ha compost; ab elegant i dolç estil, l'ha ordenat, no solament per a les devotes sors que en la tancada casa d'aquest monestir habiten, mas encara per a tots los qui en aquesta breu, enutjosa e transitòria vida viuen». Un manifest en defensa del dret de les dones a la paraula escrita. El testimoni que allunya el text medieval en defensa de la dignitat de les dones de l'anonimat. No hi cap el dubte, Isabel de Villena l'ha fet i aconseguirà pòstumament que el text es llija més que el *Tirant lo Blanc*.

I com que el que és de llei no s'ha de deixar arrabassar, no hem de deixar-nos desposseir del talent de les valencianes –un talent que ens enriqueix col·lectivament– que existeix des de sempre, tot i els intents barroers d'ocultar-lo o minimitzar-lo. Els més de cinc-cents cinquanta noms de

les valencianes que han escrit i publicat en àrab, llatí, castellà, valencià i gallec exigeixen atenció i proclamen la seua genealogia i la seua capacitat per a la creació. Ignorar-les és perpetuar un engany i empobrir el nostre patrimoni cultural.

Les escriptores valencianes, amb força i coratge han ignorat prohibicions, s'han botat límits, suportat menyspreu i treballat intensament per a seguir l'impuls que les menava a escriure. Per ensenyar, enamorar, divertir, reflexionar i provocar, han assajat tots els gèneres literaris i els seus textos han buscat una gran varietat de receptors. Des del segle XI fins al XXI, des de Dénia, amb la poesia andalusí d'Al-Abbadiya, fins a Castelló de la Plana, amb la poesia d'Aina Garcia Carbó seguim el seu rastre, de mares a filles. Perquè totes, les identificades i les que s'han esmunyit pels clavills, són patrimoni col·lectiu d'una societat que ha d'abandonar lectures androcèntriques.

Vint-i-tres triades com un espill multiplicador, per a representar-les a totes. Una mostra variada i excel·lent que comença per la poeta andalusina i dona lliure, Amat al Aziz as-Sarifa al-Husayniyya, seguida per la reina i lloctinent de la corona d'Aragó, Maria de Castella i Lancaster, autora d'una rica mostra de cartes mitjançant les quals exerceix poder i autoritat. Les acompanya Hipòlita Roís de Liori, una crònica en primera persona d'una mare i de la gestora d'un riquíssim patrimoni. Continua l'abadessa Isabel de Villena, l'autora més important del segle XV de la península Ibèrica, l'obra de la qual reclama una lectura sota noves perspectives. Recollim la visió apassionada de l'amor a Déu de Margarida Agulló, la capacitat per a convertir les dones en subjecte literari de la Marquesa de Castellfort, Maria Igual. Forma part de la tria Narcisa Torres, reclamant el seu dret a escriure com a dona i en valencià. S'afegeix Amalia Fenollosa que escampà col·laboracions en revistes i antologies de tot l'Estat. O Maria Cambrils que va fer de la seua paraula una ferramenta de canvi per a aconseguir una societat socialista i feminista al costat de la sainetera Pilar Monzó de la Roca que usará la paraula per a distreure i omplir teatres. S'adjunten a la mostra autores de postguerra, Maria Ibars, Maria Beneyto, Carmelina Sánchez-Cutillas, Concha Alós i Francisca Aguirre que constitueixen una baula forta de la cadena que no es trenca ni per les dures circumstàncies de les dones durant el franquisme. I després les que continuen el camí fins a l'actualitat, Isabel Clara Simó, Carme Miquel, Matilde Asensi, Raquel Ricart, Gemma Pasqual, i les que es projecten cap al futur Laura Gallego o Àngels Gregori.

Més de cinc-cents cinquanta recollides, començant amb les setze autores conegudes des del segle XI al XV, esclaves i llaütistes com Hind, reines i lloctinents com Violant de Bar religioses com Isabel de Borja i Enríquez, nobles com Isabel Suaris. Seguint per la producció de les cent quaranta-sis autores modernes, d'entre els segles XVI i XVIII, com l'erudita Pasquala Caro Sureda, sor Beatriz Ruiz i Guill, sor Bernarda Romero, sor Gertrudis Anglesola, sor Maria Teresa Jesús d'Agramunt o Jerònima Virués. Per seguir amb la producció de les vint-i-tres autores que al segle XIX escriuran sobre pedagogia com María Carbonell; assajaran el teatre i el periodisme com Josefa Luisa Cervera Royo; es convertiran en periodistes i traductores com la baronessa de Cortes de Pallás; o formaran part de la Renaixença, Magdalena García Bravo.

Finalment l'eclosió d'escriptores del segle XX, tres-cents setanta-quatre que es mouen entre tots els gèneres literaris, des dels més innovadors com la novel·la gràfica, amb Ana Peña o Paula Bonet, fins als més tradicionals, com els diaris de la pintora Manuela Ballester, encara inèdits, que escriví des de l'exili. Ajudant-nos a entendre la història com Ana Aguado, Cristina Escrivà, Carmen Agulló, Maria Ángeles Arazo o Isabel Burdiel. Escrivint novel·les, contes i guanyant premis com Mercé Linyan, Carmen Barberà, Carmen Amoraga, Rosario Raro, Liris Picó, Lourdes Bohigues, Lucila Mataix, Maria Villamayor, Pilar Pedraza, Núria Cadenes, Mercé Climent o Pepa Guardiola. Seduint-nos per a llegir des de la infància com Fina Girbés, Empar de Lanuza, Mar Benegas, Fina Masgrau o Elia Barceló. Ensenyant-nos a ser poetes com Matilde Llòria, Fina Cardona, Maria Fullana, Dolors Alberola, Begonya Pozo, Bibiana Collado, Susanna Lliberós, Maria Josep Escrivà, Isabel Garcia Canet, Teresa Pasqual i Anna Montero. Arriscant-se amb el teatre com Margarita Borja, Paula Llorens, Lola Blasco i Ana Albaladejo. Assajant amb el periodisme com Didín Puig, Beatriu Civera, Rosa Solbes i Laura Ballester. Aprofundint en el pensament i la política com Rosa Maria Rodríguez Magda, Carmen Alborch, Carme Aranegui, Irene Ballester, Júlia Blasco i Aurora Bosch. Traduint obres per connectar-nos amb la resta del món com Carmen Manuel, Isabel Robles i Encarna Sant-Celoni. Ensenyant-nos, com la filòsofa Celia Amorós que la memòria és justícia, i fer justícia és el que ens mou. Amb força i amb coratge.

R. R. C.

Francisca Aguirre Benito

1930-2019

Ofici de poeta

Va nèixer en Alacant i allí trobà refugi i felicitat en un temps dur i difícil, el de la infància d'una xiqueta que amb només sis anys va deixar de jugar en el carrer perquè les bombes començaren a caure sobre Barcelona i València. Era la guerra, i després l'exili republicà cap a París, i l'entrada dels nazis i l'inici de la II Guerra Mundial. Finalment el retorn a casa: el règim franquista deté i ajústia el seu pare l'any 42. I Madrid i la pèrdua, la por, la fam, la pobresa, la humiliació, la tristesa i les dures condicions de les filles dels rojos, dels republicans. I la mar i Alacant refugi d'estiu per a buscar i trobar un poc de felicitat. I enmig de tant de dolor la veu sanadora de sa mare, i la descoberta de la música, del cinema i de la literatura. Art i llibertat.

Publicà el primer llibre de poemes quan tenia quaranta-dos anys, *Ítaca*, i guanyà el Premio de poesia "Leopoldo Panero", ja no va deixar de publicar ni de guanyar premis. Un llibre de records *Espejito, espejito*, un recull de contes *Que planche Rosa Luxemburgo*; onze poemaris i una obra completa *Ensayo general* (1995). Aconseguí el reconeixement a tota una vida dedicada a l'ofici d'escriure amb el Premi de la Crítica de la Generalitat Valenciana l'any 2001 i el Premio Nacional de Poesía, el 2011.

Una intel·lectual rigorosa, una de les veus més intenses, sòlides i interessants en llengua castellana del segle XX. Una més de la generació d'escriptores que recuperen la memòria com Concha Méndez o Josefina R. Aldecoa. La seua poesia és testimoni, de la pèrdua, de la por, d'una infantesa de privacions, d'una derrota col·lectiva, però també de l'amor familiar, entre germanes, entre mares i filles, entre amigues i amics, de la compassió, de la inutilitat de la guerra. Una mirada compassiva i crítica al món feta des del bàndol perdedor. Una mirada que busca viure plenament. I ho aconsegueix a través de l'hendecasíl·lab i del vers blanc, de la prosa poètica i del sonet. Del poder curatiu de la paraula.

*Nada nos quedará, pero esa nada
tendrá la imprecisión de lo que avanza y vive,
su medida azarosa,
y será suficiente para llenar esa otra nada
que abarca el breve espacio de una vida.*

Palabras nada más, ayes, quejidos.

Qué oficio, hermanos míos, qué tarea,
qué oficio tan humilde y ambicioso

Margarita Agulló

1536-1600

Fermesa, impuls, passió

Una figura popular, la mort de la qual provocà una forta commoció en la ciutat de València, que va estar tres dies de dol. Soterrada en el Col·legi del Patriarca, on encara reposa. Es conserva un interessant epistolari espiritual amb l'arquebisbe de València, Joan de Ribera, el seu protector. Així com diverses obres en les quals explica les seues visions i les seues experiències místiques: com s'enerva per l'amor a Déu, medita sobre la figura de Crist, descriu el dolor que sent i el foc espiritual que li dona força.

Reconeguda i venerada en el seu temps, forma part d'una llarga tradició europea de dones que expressen la religiositat des dels marges de les institucions de poder eclesiàstic. Formes de vida espiritual d'arrel urbana –ermitanes, emparedades, terciàries i beates– que tenen precedents en les beguines, un moviment d'espiritualitat femenina que comença amb l'acció d'Oda de Rivreulle que es fereix la cara perquè s'oposa al matrimoni. Un camí que compta amb una genealogia que comença en els primers segles del cristianisme amb les dones que segueixen els apòstols, com Tecla d'Iconium o Drusiana.

Una xativina de família humil que viu i escriu seguint la seua vocació, com altres beates valencianes Francisca Llopis, d'Alcoi; Rufina Ros de Jesús d'Oriola o Beatriz Ana Ruiz, de Guardamar. Que viu emparedada i després en el beateri del carrer Renglons de València. Entra en èxtasi, assisteix persones leproses, malaltes, cuida els sentenciats a mort i els amortalla; visita els empresonats, ofereix consol amb la paraula. S'estima la soledat i l'oració constant. Fa vot de castedat als vint anys, reapropriant-se del seu cos. Treballa amb les mans fent randa i manté a sa mare. I segons el seu biògraf lluita «varonilmente» amb el dimoni.

Segons el seu biògraf té la força i la fermesa de la determinació, talent natural, seny, discreció, valor i modèstia, però una aparença i unes formes tan lleugeres que pareixia que «la meneava el aire». Mortifica el seu cos en el qual sent el dolor de la passió de Crist. Un cos que dejuna, no dorm i flagel·la. Perquè el seu cos també és el seu llenguatge i la manera de conversar directament amb Crist i una presó de la qual s'ha de desprendre.

la más vil y baja de las criaturas, la más miserable, más enferma, más flaca, la más pobre de bienes y más abundante de males [...] un abismo de innumerables miserias.

*De amores muero amantísimo esposo mío, y así yo muerta,
estareis vos conmigo, [...] que yo no vivo ya, sino que vos
vivís en mí, y yo en vos, mi dulce Cristo*

Concha Alos Domingo

1926-2011

La novel·lista vigorosa

De València a Barcelona va transcórrer la vida de la novel·lista valenciana que guanyà dues vegades el premi Planeta. Una de les escriptores més llegides durant els anys seixanta i setanta, amb problemes amb la censura i amb un sector de la crítica pel tipus de personatges i ambients que retrata i per la duresa de la seua expressió. Una veu destacada del segle XX, al costat d'autores com Carmen Laforet, Ana María Matute, Carmen Martín Gaité.

Ja casada s'enamorà de Baltasar Porcel Pujol, onze anys més jove que ella, a qui ajudà en la seua carrera literària. Per amor se separa de l'home i se'n va a viure a Barcelona amb l'amant. Era l'any 1959, provocà un escàndol i desafia les regles de la societat benestant i els models i artificis que el franquisme reservava a les dones. Visqué intensament des que fugint dels bombardeigs de la Guerra Civil abandonà Castelló de la Plana amb la seua família de classe obrera i republicana. En Barcelona va morir i va ser soterrada en la més estricta intimitat, només Maria del Mar Bonet amb un reduït grup d'amigues i amics l'acompanyà.

El 1962 publica *Los Enanos*, un text protagonitzat per dones, èxit de venda i de crítica, i primer premi Planeta, al qual va haver de renunciar perquè havia signat un contracte d'edició amb una altra editorial. L'any 1964 amb *Las Hogueras*, un brillant retrat del món femení, torna a guanyar el Planeta. Sorpren l'any 1972 amb un recull de contes, *Rey de Gatos. Narraciones antropófagas*, que protagonitzen dones i que representà un canvi estètic que l'apropa al realisme màgic iniciat amb Elena Garro. I després de l'any 1986 vint-i-cinc anys de silenci.

Construí una veu pròpia, vigorosa, clara i atractiva, amb dones intrèpides i un estil nou, sorprenent, que retrata la psique femenina entrampada en uns límits imposats tot aportant una mirada polièdrica, inquietant, una mirada interior al món de les dones. Testimoni del seu temps, narradora de la fam, de les males condicions de la vida de postguerra, de les privacions, la prostitució, l'avortament, l'homosexualitat, la bogeria, del patiment i el silenci de les que desafien els límits buscant el seu camí.

Por fin, la alegría, las ganas de vivir, la plenitud, la indiferencia. Se han borrado de golpe las heridas. Nada puede lastimarme. Ni por dentro ni por fuera. Me ha nacido una coraza [...] Por fin soy fuerte.

La mujer debe emanciparse, debe vivir en todos los sentidos al lado del hombre pero la necesaria e inevitable incorporación social no depende sólo de ella, sino también de una reeducación del hombre

Celia Amorós Puente

1944

La lúcida filòsofa

El pensament crític, el feminisme, la vindicació, la igualtat i el sentit de la justícia han acompanyat sempre la filòsofa valenciana que més ferramentes per a la reflexió i per a l'acció ha construït sola i en companyia d'altres dones. Lúcida, de visió clara i penetrant, defensora dels drets humans, del multiculturalisme i del feminisme de la igualtat, ha treballat incansablement per a l'emancipació de les dones, un avanç que és també l'avanç de tota la humanitat.

Catedràtica de Filosofia, docent en la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED), en la Universitat de València i en la Complutense de Madrid. Inicià el 1987 un espai en la universitat per al feminisme en constituir el Seminari Permanent «Feminismo e Ilustración», després reconvertit en Instituto Universitario de Investigaciones Feministas, que va dirigir. Creà i dirigí el curs Historia de la Teoría Feminista. Nuclis de debat permanent que ha compartit amb d'altres pensadores com Amélia Valcárcel, Alicia H. Puleo, Ana de Miguel, o les valencianes, Neus Campillo i Rosa María Rodríguez Magda. Amorós una mestra que ha creat escola.

Amb una trajectòria reconeguda amb l'Alta distinció de la Generalitat Valenciana, 2016, i amb la Medalla de la Universitat de València, 2017, entre moltes d'altres distincions. L'assaig *La gran diferencia y sus pequeñas consecuencias*, la seua obra més llegida i reeditada, la convertí en la primera dona en aconseguir el Premi Nacional d'Assaig, era el 2006 i seguia obrint camins.

En els seus textos hem après que la memòria és justícia i que el feminisme d'arrel il·lustrada reclama: la llibertat per a concebre i parir fills o no fer-ho; la participació política en igualtat amb els barons; el dret a la llibertat sexual; el dret a la interrupció de l'embaràs; el dret a ocupar llocs rellevants en l'espai públic. Que la vindicació i la igualtat són necessàries per a què les dones deixen de ser el que «no es veu» i passen a ser, com els barons, el que es veu, el que és subjecte del contracte social. I també que les dones hem de reclamar la meitat de tot, perquè:

La democracia incipiente se muestra excluyente hacia las mujeres, hasta tal punto que podríamos decir que los varones fueron quienes inventaron la cuota al adjudicarse de entrada el ciento por ciento.

Porque una memoria feminista sería sectaria
si a toda mujer no feminista le negara el pan
y la sal por no haberlo sido. Y no sería
lúcida si la recuperara por el mero hecho de
tener un nombre

Matilde Asensi Carratalá

1962

Viure per a escriure

Novel·la històrica, juvenil, d'aventures. Supervendes, autèntics best-sellers de la mà d'una valenciana que viu i treballa, intensament, en la ciutat d'Alacant. I des d'allí, comparteix amb el món un seguit de narracions construïdes per a provocar el plaer de la lectura. De menuda ja pensava en ser escriptora, però comença sent periodista en Alacant, la ciutat on va nàixer. Des que publicà el 1999 la primera novel·la, *El salón de ámbar*, ha aconseguit que vint milions de persones s'interessen per llegir. En quinze llengües diferents. Per reconèixer el seu treball la Generalitat Valenciana li va concedir l'any 2007 el Premi Isabel Ferrer.

L'ofici d'escriure, segons l'autora, és un ofici dur, que reclama jornades que poden arribar a ser de més de dotze hores seguides. Perquè transformar les aventures que vol contar en una novel·la exigeix molt d'esforç, soledat, molta preparació i sacrifici. Però les accions i els personatges que corren per les seues venes i acaben en les pàgines de les seues novel·les tenen la màgia de connectar la realitat i la fantasia. En les pàgines de les deu novel·les que ha escrit fins ara trobem nazis, obres d'art desaparegudes, cavallers, Templers, tresors, Investigacions científiques, informàtics; viatgem per Bolívia, el Camí de Santiago, la tomba de Jesús, Roma, Jerusalem, Atenes, Xina, París, Japó, la selva de l'Amazones; coneixem personatges com l'aventurera Catalina Solís, pirates, Galcerán de Born, Ana Galdeano, l'antiquària, Sara la Fetillera, la tia Juana, o la monja compromesa. I en tots queda un poc de Matilde.

L'any 1995 començà la seua carrera literària publicant contes i les primeres novel·les curtes, amb fracassos i negatives d'editorials. Al cap de poc de temps, Matilde Asensi Carratalá, una gran lectora des que era menuda i preferia recórrer la trama del relat que el joc en el pati de l'escola, aconseguí publicar cada any una novel·la d'èxit. Amb *El último Catón*, publicada l'any 2001 i amb un èxit internacional, va obtindre el 2007 el Premi Internacional Book Awards en la categoria de «Mejor novela de misterio», una obra que s'ha convertit en la novel·la més coneguda de l'autora.

I si li pregunteu com prepara les novel·les que escriu, vos dirà que llegint i llegint. I mentre llig Matilde Asensi va teixint les seues històries sobre els buits que va deixant la realitat.

Me gusta investigar la historia, me gusta encontrar misterios en el pasado y de repente es una pasión desbordante que no puedo controlar y ya no hay más en el mundo hasta que no sepa exactamente qué pasó ahí.

*El arte y la cultura aumenta la armonía,
la tolerancia y la comprensión entre las personas*

Amat Al Aziz

Segle XII

La noble poeta

Només un fragment de poema s'ha conservat d'Amat al Aziz as-Sarifa al-Husayniyya, el nom complet de la poeta que pertany a un grup de trenta-cinc poetes clàssics d'Al Andalus, de les quals s'han conservat i identificat cent dos poemes, en molts casos poemes breus o només fragments. El rastre de les poetes andalusines, valencianes o no, es perd en les antologies, com després es perdrà la veu de les trobadores. Unes i altres representen una potent veu de dona que en àrab o en occità, debat, afalaga, estima i coneix les tècniques de la composició, de la mètrica. En el cas de les andalusines els seus versos segueixen el gènere clàssic oriental de la càssida, la combinació rítmica de síl·labes llargues i breus, en versos que aconsegueixen la rima per la repetició de l'última consonant.

Amat Al Aziz és una dona lliure emparentada amb Abu-I-Khattab Ibn Dihya, cadí de Dénia i descendent de Fàtima az-Zahrà, filla del profeta Mahoma. Per tant una noble del llinatge del profeta, que forma part del llegat que les andalusines il·lustres deixen en terres valencianes. Algunes d'ascendència humil dedicades a l'ensenyament, activitat amb la qual aconsegueixen una certa independència dels hòmens. D'altres, gramàtiques, juristes, lingüistes, llaütistes, poetes nobles o esclaves *qyan*, que reben una formació molt completa en disciplines tan variades com la geometria, l'astronomia, la prosòdia o la cal·ligrafia.

Hereues, intèrprets i creadores d'una tradició literària amb més de mil anys, aconsegueixen una veu pròpia, sensual, fresca, que se sentí en estes terres. Si la poesia és central en la vida andalusina, les dones en són una part fonamental d'eixa vida. Al-Abbadyya, esclava, en Dénia, Hind, llaütista i esclava, en Xàtiva, i en València Amat Al Aziz, Zaynab, Hena o Henda i Al Arudiyya, que aprén gramàtica i ensenya mètrica. Totes seguint una genealogia que ha començat amb Hassana at-Tamimiyya la primera poeta de la qual tenim notícies i que passa per la poderosa veu de la princesa Wallada la que s'ha brodat els seus versos en la capa:

*Jo, per Déu, ben digna soc d'honors
i, amb urc, marxa i camí vaig fent.*

Les entranyes ens fereixen, les vostres mirades;
les nostres mirades, les galtes, us fereixen.
ferida per ferida, l'una en canvi de l'altra:
però, ¿què forçà la ferida del desdeny?

Maria Beneyto Cuñat

1925-2011

Una poeta en llibertat

Figura cabdal de la literatura de postguerra, va viure la seua infantesa en Madrid i el castellà es convertí en la primera llengua que parlà. Als dotze anys tornà a València i es convertí en poeta de la terra perquè se n'enamorà. «Per a mi, castellanoparlant, escriure en valencià és un acte d'amor a la terra» això li escrivia a Joan Fuster, amic i confident, l'any 1951. Sempre fugí de polèmiques sobre les llengües que usava, sempre va defensar l'absoluta «llibertat del poeta».

Una producció de qualitat, un treball intel·lectual incansable i rigorós. Una extensa trajectòria, reconeguda l'any 1992 amb el Premi de les Lletres de la Generalitat, que comença als vint anys, en plena postguerra, en millorar les circumstàncies d'una família marcada per la seua condició de desafecta al règim. Més de trenta-cinc obres publicades, en castellà i en valencià, i algunes encara inèdites. Cinquanta-sis anys treballant amb constància i rigor, un camí recorregut lentament des de la independència que, per a ella, exigeix la creació.

Una obra qualificada de plural, directa, excel·lent, estremidora, implacable, solidària. Escriu poesia, novel·les, articles de crítica literària, poesia infantil i contes. Un gènere que segons l'autora s'aproxima a la perfecció. Treballs i premis van encadenant-se. S'inicia amb les obres *Canción olvidada* (1947), *Altra veu* (1952) i *Eva en el tiempo* (1952), en el qual trobem els poemes «La penitente» o «La peregrina», contundents i definitoris. Amb *Criatura múltiple* obté el Premi València de poesia en 1953. El Premi Ciutat de Barcelona de poesia en 1956 és per al poemari *Ratilles a l'aire*. Premis també per a les novel·les, el 1959 *El río viene crecido*, Premi València de literatura i l'any 1965 *La dona forta*, que obté el Premi Joan Senent de Narrativa. I, amb *Vidre ferit de sang*, l'any 1976, aconseguix el Premi Ausiàs March.

María Beneyto una escriptora de treball minuciós, arriscat, trencadora, forjada en la postguerra, d'escriptura compromesa amb els que van perdre la guerra, agermanada amb les dones del passat i obrint camins expressius per a les del futur.

*Quería
como Eva, saber, estar; ser libre
para el conocimiento de la luz, perderme
en la verdad, encontrarme, saberme*

Però mai no vaig dir-los: "Companys, també soc terra
De flama soc i d'aigua, d'elements sempre en guerra"

No els diguí la por meua a la nit, a la mort.
Prop de mi, no sabia que estic morint-me, el fort

No és l'estil meu, sabeu-ho,
lluir per la ferida
La vida

Maria Cambrils Sendra

1877-1939

Lluitar, escriure, creure

El 1925 es publicà, *Feminismo Socialista*, un assaig determinant per a explicar i argumentar que, segons l'autora, no es pot entendre el socialisme sense el feminisme, ni el feminisme sense el socialisme, identitat de gènere i identitat de classe. Així mateix, entre 1924 i 1933, Maria Cambrils va escriure més de cent articles d'opinió per a *El Socialista*, òrgan oficial del Partido Socialista Obrero Español, (PSOE) i per a revistes de les agrupacions socialistes: *Mundo Obrero*, d'Alacant, *El Obrero*, d'Elx, *El Popular* de Gandia, *El Obrero Balear*, *El Pueblo*, en València i Salamanca..., convertint-se en una de les veus més influents dels anys vint, en la dona que opinava amb rigor i contundència, costat per costat amb Indalecio Prieto, Largo Caballero o Pablo Iglesias. El franquisme i les estructures patriarcals esborraren de la memòria col·lectiva l'enèrgica veu de Maria Cambrils. Segueix soterrada en Pego, lluny d'El Cabanyal, de València, on va nàixer i va viure.

22 |

L'autora mai va defugir la confrontació d'idees ni la defensa de la classe obrera i contribuí, com Margarita Nelken o María Legárraja, a construir un discurs feminista en defensa de la igualtat. Transgressora en la seua vida privada i pública, de formació autodidàctica, va aconseguir reunir una important biblioteca, traduï a la pensadora marxista i feminista Alexandra Kollontai, llegia a Santa Teresa, es manifestà públicament a favor del sufragi femení, en contra de l'estalinisme, a favor de l'amor lliure, de l'escola laica, de la necessària organització de les dones en el si del socialisme, contra el clericalisme que constrenyia les dones, a favor de la democràcia com a marc polític.

Clara Campoamor, autora del pròleg del seu llibre, definia Cambrils com una dona amb una curiositat infinita i una voluntat conciliadora i els textos de *Feminismo Socialista* com a «fruto de un ardiente, sincero y vívido entusiasmo pleno de esperanzas en la colaboración social de la mujer». Cambrils havia escrit sobre Aspàsia de Milet, Olímpia de Gouges, Clara Zetkin, la valenciana María Carbonell, María Guerrero, Victoria Kent, Concepción Arenal, Federica Montseny o Rosario de Acuña. Però també els havia escrit a les obreres socialistes d'Elx que crearen les primeres societats de suport mutu, *El despertar Femenino* i *La Unión*:

Estimadas compañeras y correligionarias: Salud, perseverancia y decisión. Nada más eficaz que la constancia. Cuando se persiste sin desmayos ni vacilaciones, se llega al fin de los anhelos noblemente sentidos.

Nosotras nos ofrecemos tal cual somos [...] duras contra
la prepotencia masculina, que supedita a la mujer [...]
un ser humano acreedor por derecho incuestionable
de Natura a todos los respetos y consideraciones

Maria de Castella i de Lancaster

1401-1458

Escriure i governar

La reina Maria va entrar a València per la via de Requena, en juny de l'any 1415 per a casar-se en la catedral adornada amb dos-cents brandons. Tenia catorze anys i encara en tardaria dos a escriure a sa mare i a la sogra, que «me ha venido lo que a las mulleres por disposición natural cada mes acostumbra de venir, el qual nunca había habido». I no obstant això la reina no va ser mare, però va exercir de rei quan el rei se n'anà i no tornà, durant vint-i-cinc anys. Alfons el Magnànim la nomenà lloctinent, i la situà per damunt de les autoritats civils i eclesiàstiques, li atorgà poder militar, capacitat per a convocar Corts i parlaments, dictar furs, nomenar i cessar governadors i batlles.

24 |

La cort de la reina es converteix en un centre d'influència, una plataforma de poder polític i un espai per a la promoció, especialment per a les dones. Des d'allí, la reina governa a través de les cartes que s'escampen per la Corona, per la Península i per Europa. Va saber negociar amb els súbdits i servir els interessos de la Corona mentre el rei estava en Nàpols. Es mostrà partidària de la pau i del pacte. Però dura, justa i ferma. Treballadora incansable, amant dels llibres i de la música. Enèrgica i lleial. La correspondència de Maria de Castella s'inscriu, segons la crítica, en la producció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó, i és una de les més belles i completes del segle XV de tota la Península. Una ingent documentació epistolar però no l'única, ja que també es conserven cartes d'altres reines com Violant de Bar, Maria de Luna o Sibilla de Fortià.

La fundació del Monestir de la Trinitat, en la ciutat de València, on va decidir ser soterrada, forma part del seu llegat. La reina posà la primera pedra, aconseguí suport del Papa, de la noblesa i de les institucions de la ciutat. El monestir l'acabà de construir la seua neboda, més coneguda com l'abadessa Isabel de Villena, autora del *Vita Christi*.

Actuà amb moderació, prudència i sensatesa, però amb seguretat i sense fer cas de les crítiques. Mantingué al llarg dels anys la confiança del Magnànim per a governar. Maria, «la reina», segons l'encapçalament de les seues cartes, va nàixer en Segovia i va morir un dilluns a les huit de la nit a València.

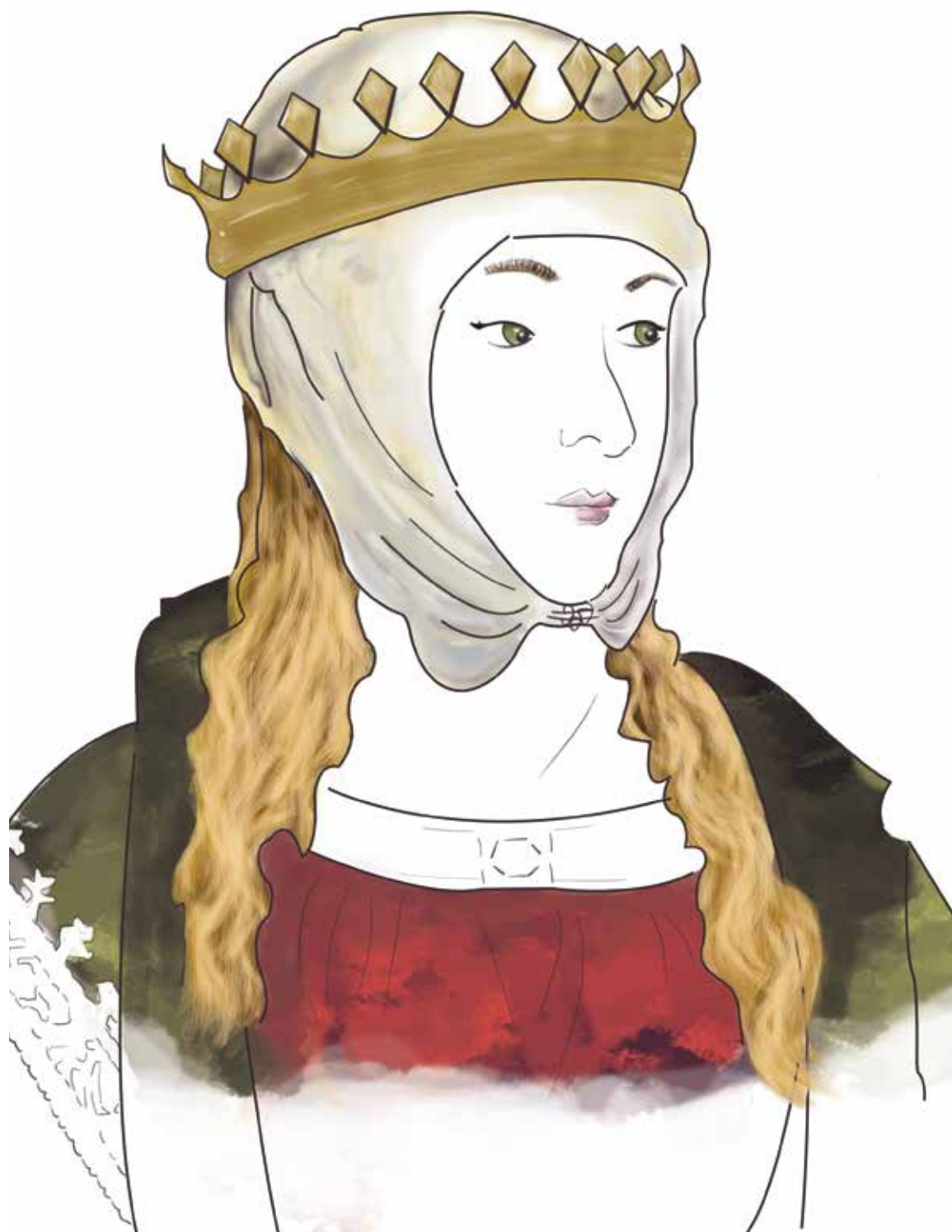
E no curam de les noves, car veritat e justícia fan per nos.

*Manam a vosaltres e a cadascun de vos sens esperanca de vénia
que tots e qualsevol alcauot vagabund e altres malvades persones
que fembres tenguen en aquest o altre damnat guany [...]*

prengats presos e ben guardats

Maria Egual i Miguel

1655-1735

Rellegir a la marquesa

Maria Egual pertany a la noblesa guanyadora de la Batalla d'Almansa. Educada en un ambient refinat, al sí d'una família de la noblesa castel·lonenca. Es casà amb el Marqués de Castellfort, al servei de l'últim rei dels Habsburg, Carles II, l'Encantat, la mort del qual provoca la guerra entre la facció mauleta i la botiflera. Poques coses canvien per a ella en acabar la Guerra de Successió. Obri els salons del Palau i reprén la tertulia literària, tot imitant els salons de París, els de Madame de Rambouillet. Abans, però, les tertúlies d'Isabel Suaris i Tecla de Borja dames que van continuar la tradició de jocs de societat derivats de la *tençó* provençal, seguint els exemples d'Elionor d'Aquitània. Moltes dones fa temps que participen de la vida cultural com les virreines Mencía de Mendoza i Germana de Foix, o la duquessa María Enríquez, com sor Bernarda Romero, monja de la Saïdia que participa en els certàmens i els guanya.

26 |

Comença a escriure prompte i després de tota una vida escrivint, mana que cremen els seus manuscrits. Els manuscrits que se salven del foc, una tercera part, acaben en una subhasta de Sotheby's el 1976. Els adquireix la Biblioteca Nacional. Finalment en 1997 la Sociedad Castellonense de Cultura imprimeix els textos d'Egual a partir del manuscrit 22034 conservat en Madrid. I l'obra barroca de l'autora deixa de ser semiprivada. Col·loquis, una *Loa*, comèdies de caràcter mitològic, una amb música, i la seua producció poètica a l'abast del públic. Seguint el cànon barroc, ben variada: sàtira, mística, comèdia, romanços, sonets, poemes «a lo divino», formes populars. I també s'atreveix amb la novel·la d'aventures, en el segle en el qual apareix la novel·la i una figura rellevant com María de Zayas.

La perspectiva que adopta la marquesa de Castellfort en les seues obres implica la creació d'un subjecte femení que trenca el silenci i qüestiona l'autoritat patriarcal; identifica a l'home com a objecte de desig i expressa el desengany de ser dona. Converteix el diàleg entre dones en un espai literari. Emfatitza un desig de llibertat i autonomia femenina. La doctora Maritza Elisa Mark, fa temps que ens proposa esta lectura de l'autora.

Dona de vasta cultura, de conversa fluida i d'extraordinària erudició. Admirada en vida, l'obra de la qual segueix sent recordada durant els segles XVIII i XIX. En maig de 1881, Lo Rat Penat, celebra un homenatge per recordar Maria Egual, i lligen els seus versos:

*Estando el mundo perdido
por culpa del primer padre
Dios al mundo dió una madre
por donde fue redimido.*

*Si has triunfado soberbio
de los dioses, más altivas
las mujeres te vencemos*

Amalia Fenollosa i Peris

1925-1869

Prende la paraula

Dotze poetes col·laboren en la revista *El Genio* són la generació d'escriptors romàntiques, que irrompen a partir dels anys quaranta en un panorama literari masculí que imposa criteris i normes que les autores van a combatre. N'hi ha de tota la península. Es queixen per la situació de les dones. Obtenen la força de saber-se entre iguals. S'intercanvien dedicatòries i s'interpel·len per a seguir amb la seua vocació de subjecte literari. Prenen la paraula. Deixen d'estar aïllades i s'agermanen. Són les autores de la Hermandad Lírica. Es donen suport i creen contactes per a seguir publicant.

Entre elles, amb veu ja consolidada, trobem Amalia Fenollosa i Peris, poeta, dramaturga i novel·lista. Les tornem a trobar en la primera antologia de poesia d'autoria femenina publicada el 1845 per Víctor Balaguer, mentor i amic de Fenollosa. Es tracta de *El Pensil del Bello Sexo*, amb autores tan importants com Carolina Coronado –«Mi pueblo opone una vigorosa resistencia a toda innovación en las ocupaciones de las jóvenes»–; la poeta mallorquina que formarà part de la Renaixença, Victòria Penya –«Per què em deixes amiga, per què em deixes/si lluny de tu m'acora greu dolor?»– o Gertrudis Gómez de Avellaneda una de les millors poetes romàntiques –«Valiente pienso ser, y débil lloro».

L'autora de Castelló publica als setze anys un poemari, ara desaparegut, *Bellas letras*. Entre el 1841-1851, desenrotlla una curta però exitosa i intensa carrera literària que abandona completament en casar-se amb Joan Mañé, futur director del *Diario de Barcelona*. Així renuncia a la seua vida pública una de les escriptores valencianes més destacades del segle XIX, a la qual seguiran les autores de la Renaixença Manuela Agnès Rausell Soriano, Lluïsa Duran Pagés i Magdalena García Bravo.

La seua obra s'escampa en distintes revistes de tot l'estat –València, Madrid, Barcelona, Saragossa, Sevilla, Vitòria...– com *El Bazar literario*, *La Sílfide*, *La Luna*, *El Genio*, *El Fénix*... Una autora romàntica, que reivindica la vàlua de les dones i mostra la seua insatisfacció per les rígides normes de comportament a què està sotmesa. Però les segueix. Que s'expressa literàriament en els estrets marges que constrenyen la seua veu poètica, una veu que hem de saber llegir des del present.

Ese sexo débil, escarnecido y hollado siempre, pero capaz de los más heroicos actos y de los rasgos más sublimes.

¡Pobre infeliz! su sexo que es el mío
me mueve a defenderla con placer,
mas al hacerlo se desmaya el brío,
porque recuerdo de
que soy mujer

Laura Gallego Garcia

1977

Reivindicant la fantasia

En Quart de Poblet l'envai la passió per escriure i per les històries fantàstiques, una vocació que li ha permès vendre més de dos milions de llibres. Escriu el que a ella li agradaria llegir i ha aconseguit connectar amb un públic adolescent que la segueix en les xarxes. Ha establert una conversa permanent sobre el que escriu i, des de l'espai virtual, explica quins projectes li ronden pel cap, en quines noves històries pensa, ens deixa llegir els llibres que no li han publicat, el primer que va escriure, els que només s'han quedat en un capítol. Comparteix amb qui la segueix el procés, i la dificultat, de construir trames i alçar personatges.

Més de dues mil pàgines havia escrit abans de *Finis Mundi* la primera novel·la que li publicaren l'any 1991 i amb la qual obtingué un premi important, el Premi Vaixell de Vapor. I ja no va parar de publicar, ni de rebre premis. Més de vint-i-cinc novel·les i una trilogia *Memorias de Idhun*, traduïdes a més de quinze llengües. El Premio Cervantes Chico, el 2011, pel conjunt de l'obra i el Premi Nacional de Literatura Infantil i Juvenil el 2012, per l'obra *Donde los árboles cantan*.

L'any 2014 va obtindre el Premi de les Lletres Valencianes que concedeix la Generalitat Valenciana i que també rebé Maria Beneyto. Dos noms cabdals, però que només representen un 8% d'entre tots els autors premiats. Un percentatge que haurà de canviar en el futur perquè el talent de les dones s'ho mereix. Com es mereix la literatura fantàstica deixar de ser considerada per la crítica un gènere menor. Laura Gallego reivindica la importància de la fantasia en la literatura i exigeix la presència del gènere fantàstic en les escoles.

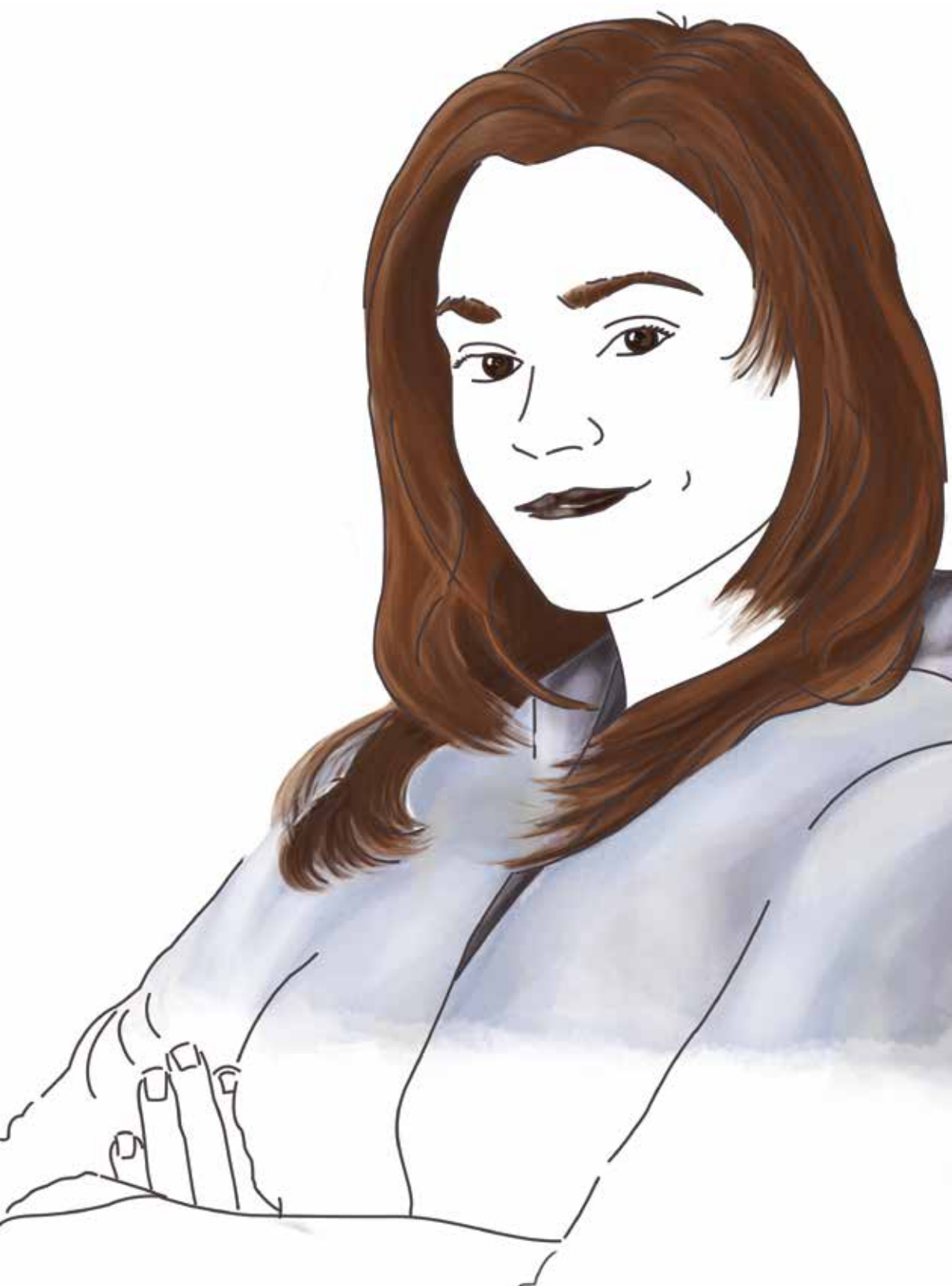
Una constructora d'històries que treballa amb tenacitat, que sap que escriure és un exercici de paciència i de treball intens, que la inspiració no serveix per a acabar un llibre. Perquè escriure bé exigeix escriure molt. I llegir molt, també. Que s'ha de tindre la ferma convicció que això és el que vols fer i continuar sempre. I així Laura Gallego planifica, acaba revisa, i segueix sense desanimar-se, deixa passar el temps i reescriu. Segueix tan apassionada per l'escriptura com quan començà, als onze anys, a escriure cada dia tot pensant:

La próxima vez lo haré mejor.

Perquè per a les bones escriptores això sempre és possible.

No todo puede ser explicado, medido o razonado.
No todo tiene sentido

Àngels Gregori i Parra

1985

Decididament poeta

Tot el que és ho defineix amb una sola paraula «soc poeta». I bé que ho és perquè poeta és qui està dotat per a escriure poesia i qui la sent. I sentir la poesia explica que amb quasi vint anys començara a dirigir un Festival Internacional que s'ha convertit en un referent i en la festa de la poesia. Es tracta de la Poefesta que cada any aconsegueix trencar el tòpic que la poesia només interessa a la minoria.

Àngels Gregori, una veu potent que, des d'Oliva, el poble on va nàixer i al qual se sent estretament vinculada; Barcelona, la ciutat on treballa; o Manhattan, el barri que visita sempre que pot, usa la poesia per a mirar el món i intentar transformar-lo. Escriu poesia i treballa per a la poesia, impartint classes de literatura comparada i gestionant espais de trobada i de reivindicació.

32 |

Membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), també dirigeix la Fundació Francisco Brines i presideix el PEN català, una organització internacional d'escriptores i escriptors, i ha sigut co-comissària del Barcelona Poesia, un festival internacional que ocupa els carrers de la ciutat durant una setmana des de fa anys.

Amb el primer recull de poemes, *Bambolines*, va obtindre un premi per a joves inèdits, era el 2003, i seguí madurant i rebent premis pels seus versos, cada llibre un premi. *Llibre de les Brandàlies*, Premi Ausiàs March de Poesia de Gandia; *New York, Nabokov & Bicicletes*, Premi Alfons el Magnànim de Poesia; *Quan érem divendres*, Premi de Poesia dels Jocs Florals de Barcelona; *Quan els grans arbres cauen*, Premi Vicent Andrés Estellés i Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians. Fins i tot quan escriu poemes a quatre mans n'obté, és el cas d'*Herències*, poemari de Teresa Pascual i Àngels Gregori guanyador del Premi de Poesia Manel Garcia Grau.

Una poeta sòlida, que escriu el que necessita dir sense por. Una poeta que formula preguntes i respon amb la metàfora. Una poeta que s'entrena llegint poesia. Que treballa per a l'eternitat, lentament, buscant quedar-se només amb la paraula essencial. Una poeta lliure, una corredora de fons.

*Cada paraula necessita el seu paisatge,
i escriure és inventar estances.
No dir la pluja, sinó banyar-se.
No el precipici, sinó caure.*

Com dir, si no, que habitar-te és cremar-me?

7 si fins ací he escrit és perquè
sàpigues tot allò que soc
i allò que mai no dic

Maria Ibars Ibars

1892-1965

La ferma voluntat d'escriure

Al cementeri de Benimaclet descansa l'escriptora que millor ha retrat la vida i el paisatge de Dénia i la seua contornada: Les Rotes, Benissa, Xàbia, el Penyal d'Ifach. El paradís perdut que "ma mare amb dolça senzillesa em feu estimar". Homenatjar-la serà llegir-la, tal com escriví Beatriu Civera que es planyia del silenci que acompanyà la deniera en morir. Una dona que no visqué com s'esperava, ni tampoc escrigué sobre dones ideals. Mestre de professió, renovadora de la pedagogia per compromís, valencianista per convicció i escriptora per ferma voluntat.

El paisatge físic i humà de la Marina, les dones i hòmens del primer terç de segle XX quan el comerç de la pansa controlava l'economia en la comarca i un gran canvi s'endevinava, són el fil conductor de la seua obra: *Els Poemes de Penyamar*, *Contalles a l'ombra del Montgó* i *L'últim serf*. Obres que començà a escriure en els anys trenta, però que acabà de publicar en els seixanta. Algunes inèdites. D'altres desaparegudes. La seua obra retrata les dures condicions de les classes populars, però sobretot, com Caterina Albert o Emília Pardo Bazán, ens mostra una gran varietat de dones reals: les «garules», les treballadores de la pansa, les amortaladores, les emblanquinadores, les que maten al seu violador i les que en són víctimes sense perdre la dignitat.

En els seus versos i contalles trobarem sempre, segons l'escriptora Sofia Salvador «la dolcesa i els brams de la mar». És la «gran escriptora» –per als coetanis– que arrecera la seua obra «... a l'ombra del Montgó». Amiga i deixeble de Carles Salvadors, col·laborà en diaris, en activitats culturals valencianistes i de l'entitat Lo Rat Penat, mantingué una tertúlia en sa casa i es convertí en pionera en el cultiu de la prosa durant la postguerra.

Maria Ibars és conscient que escriure en valencià significa ser poc llegida, i tot i això segueix escrivint i reescrivint quasi fins a l'últim alé. Mor quinze dies abans que es publique la seua novel·la més important, *L'últim serf*, escrita l'any 1958, en la qual tots els personatges representen una mostra viva d'un temps, d'una manera de viure i d'una comarca.

Tot allò que es diu en ell, separadament, res no és veritat ni fidel; [...]. El conjunt pot ser una època. [...] ací queden portant-nos aires del passat i enlairant una polseta cordial per als no jòvens ja i flaires de l'ahir desconegut per als que encara no ho són.

Són mares com totes; més el treball i l'esclavitud
les desespera. El no poder cuidar d'ells també i...
perden el cap. El xiquet ha estat en perill per la
misèria d'haver ella de guanyar un trist jornal

Carme Miquel i Diego

1945-2019

El goig i el compromís

En ser nomenada filla predilecta de La Nucia, on va nàixer, la corporació municipal de forma unànime reconegué «la seua vocació i grans mèrits com a mestra i escriptora, sempre amb el compromís cívic i social en defensa del territori, el medi ambient, la llengua, la literatura i cultura valencianes». I en ambdós oficis, mestra i escriptora, és reconeguda i valorada. I entre la Marina i l'Horta va transcórrer la vida i l'obra de Carme Miquel, que de menuda jugava pels carrers de València –Carnissers, Quart, La Bosseria–, però buscava refugi en Gata de Gorgos.

Una dona agraïda i amb una clara consciència de la importància que té el treball col·lectiu. Valorava els guanys, que s'havien aconseguit col·lectivament per al valencià, que havia deixat de ser una llengua perseguida i marginada: «I en això ha contribuït molta gent; si no haguera estat una tasca col·lectiva, si no hi haguera hagut tanta gent, no hauria estat possible». I entre la gent els mestres de la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat; els del primer MRP (Moviment de Renovació Pedagògica), els de l'Escola d'Estiu; els primers en aplicar la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià; els que creen Escola Valenciana; els que fundaren la Coordinadora d'Alumnes, Pares i Professors per l'Ensenyament Públic en Valencià (CA-PPEV) i els i les mestres del Col·lectiu de mestres jubilats Freinet.

Va escriure més de 1300 articles d'opinió i un bon grapat de novel·les juvenils, de ciència-ficció, contes i rondalles populars, narracions per als més joves, narracions infantils, poesia, cartes, llibres de text icònics, els primers, com *Vola Topi* o *Milotxa*. Però sobretot *Aigua en cistella*, Premi Novel·la ciutat d'Alzira en 1998, el primer que guanyà una dona. Isabel, la protagonista, va recordant una vida difícil i ens atrapa des del primer moment amb el seu monòleg innocent, directe, pròxim. I així, amb senzillesa i sensibilitat, la novel·la ha anat fent lectores i lectors, en xifres supera els 19.000 exemplars venuts en deu edicions.

Estimada i respectada, va rebre diferents homenatges entre els quals destaca el Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians, que comparteix amb autores fonamentals: Carmelina Sánchez-Cutillas, Isabel-Clara Simó, Maria Beneyto, Teresa Pasqual, Àngels Moreno Vercher. En ser nomenada membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, es fixà un objectiu una tasca col·lectiva que haurem d'assumir de part de la mestra:

L'objectiu seria que els valencians utilitzaren el valencià pràcticament en tots els àmbits, que coneguen també altres llengües, perquè allò important és sumar, mai restar.

Ser dona és haver recorregut un llarg camí cap a la igualtat i la llibertat, un llarg camí de creixement personal i de transformació

Pilar Monzó de la Roca

Segle XIX-XX

Estrenar i triomfar

En el setmanari literari *Nostre Teatro* –que a principis del segle XX pública les comèdies que es representen en els teatres Alkázar i en el Salón Novedades– llegim les paraules de Pilar Monzó de la Roca que hem citat. I ens assabentem que el públic segueix l'autora, els empresaris teatrals confien en la seua destresa per al sainet i ella, dramaturga amb ofici, confia en la interpretació de l'extensa nòmina d'actrius i actors que donen vida als seus personatges: Enriqueta Delàs, Pura Millet, Vicenta Silvestre, José Martí, Manuel Taberner a qui li dedica *La Falta de Marieta*. Entre 1929 i 1932 publica nou obres, i n'estrena set al Salón Novedades. Un triomf.

La revista *Nostre Teatro* ens informa que Maximilià Thous comparteix cartellera amb una sucosa nòmina d'autores de comèdies, sainets i joguets que estrenen peces amb èxit davant un públic nombrosíssim. I la revista té difusió a «tot el regne de valència», a Barcelona, Tarragona i Madrid. Destaquen en companyia de Pilar Monzó de la Roca, saineres com Mercedes Mallols, Àngels Gascó, Maria Recasens, Empar Royo, Maria Lluïsa Camilleri, Conxeta Ruiz, Elvira Urios, Josefina Lázaro i Vicenta Matalí –mestra, com segurament també ho era Monzó de la Roca– que estrena amb èxit en el teatre Talia de Barcelona. Una curta, però interessant, nòmina d'autores valencianes l'obra de les quals haurem de reivindicar i recuperar.

Poca informació coneixem sobre la sainera més prolífica de principis del segle XX. Autora de sainets, i joguets, quan el gènere entrava ja en declivi, però seguia connectant amb les classes populars. Guanyadora del primer premi del concurs de *Nostra Novela* el 1930, amb *Rafael*, que dedica a sa mare «que sap de la lluita del viure i del goig de fer bé». Formant part de la Renaixença, de la represa del valencià. Creant personatges femenins que demanen noves mirades. Com les protagonistes de *La falta de Marieta*, un sainet que s'estrenà complet el 25 de març de 1930. S'hi troben dones que treballen i escriuen, que planten cara a la violència de gènere, que volen ser com Conchita Arenal, advocada, dramaturga i feminista, model d'una de les protagonistes. Humor, sororitat i festa. I les paraules de Doloretas:

–Pareixia mil-hòmens i li ha guanyat una dona! En este món hi han alguns valents perquè a l'educació la prenen per covardia.

Quan escric un llibre no pense mai en que puga
agradar el que jo he fet. Pense sempre i confie
en la moltíssima voluntat i el grandíssim art
dels que interpreten les meues obres

Gemma Pasqual i Escrivà

1967

Arriscar-se i guanyar

Poques escriptores valencianes i que hagen triat el valencià com a llengua de creació poden dir que viuen del que escriuen. Són professionals que han vençut les inèrcies i prejudicis que provoquen que l'índex de lectura en valencià no passe d'un escàs 2'8 %. És el cas de Gemma Pasqual i Escrivà, una autora que reivindica la importància de la literatura juvenil perquè és la porta d'entrada del públic més menut a la literatura. Per tant un treball que comporta molta responsabilitat.

Més de vint anys de literatura ben feta, de compromís social, d'activisme cultural a favor de la llengua, i de connexió amb lectores i lectors de totes les edats. D'aconseguir que els seus relats viatgen des d'Almoines, en la Safor, on va nàixer, a parts del món tan diferents com Itàlia amb la novel·la *Llàgrimes sobre Bagdad*; Sud Amèrica i una part dels EUA amb *La mosca*, *assetjament a les aules* i d'aconseguir que els seus llibres estiguen traduïts al castellà amb *Xènia*, i *Viure Perillosament*.

Una autora respectada, una narradora de ritme viu que ens conta històries amb gran bellesa i sensibilitat que ens enganxen i ens desperten. Dona de fermes conviccions que defensa amb la calidesa d'un somriure acollidor i la seducció d'una prosa àgil, però ben travada, els temes que preocupen a la gent jove o sobre els quals l'autora vol que reflexionem. I que assaja gèneres diversos: teatre, novel·la, narració curta, biografia ficcionada.

Als trenta-un anys s'arriscà i guanyà. Deixa el treball com a analista de sistemes en la empresa IBM, i aposta per les seues històries. Des dels catorze anys somniava en ser periodista, com Rosa Solbes o Beatriu Civera, i ara escriu articles d'opinió en diferents mitjans de comunicació, col·labora amb revistes especialitzades i assessora editorials. Però sobretot escriu històries per a joves, que és la gent que més li agrada «perquè els pots parlar de tot amb llibertat».

Una veu sòlida, amb més de deu llibres publicats que han rebut premis importants com el Samaruc de literatura infantil i juvenil amb *Marina*, *Et recorde*, *Amanda*, *L'últim vaixell*, *La rosa de paper*; o el Premi Barcano-va de literatura infantil i juvenil amb *Llàgrimes sobre Bagdad*. Amb *Viure perillosament* ha fet una incursió en la literatura per a adults, contes, un gènere ben difícil tot i que no ho sembla. Ha assumit un nou repte i ha tornat a guanyar.

Per a mi els llibres són reptes, cadascun és un repte molt gran i així és com els entenc.

*Les dones estem més acostumades a les
derrotes que a les victòries*

Raquel Ricart i Leal

1962

L'ama de les paraules

---

42 |

Ser ama, segons el Diccionari Normatiu Valencià és tindre el domini d'alguna cosa, Raquel Ricart domina l'art de la paraula, amb senzillesa, pulcritud, experimentació i una gran destresa per construir històries que envolten i captiven a qui les llegeix. Narra històries quotidianes per fer aflorar la màgia d'un esdeveniment aparentment senzilles, buscant sempre l'expressió més bella, justa, la que transmet la força de la reflexió, l'emoció de l'acció, la provocació justa, l'emoció ben administrada, la màgia de la realitat que la narradora vigila atenta.

Assaja camins per a les paraules, maneja diverses maneres de narrar: novel·la negra, novel·la d'aventures, novel·la urbana, novel·la juvenil, teatre, contes, articles, ciència ficció, novel·la costumista. Fins i tot, intenta nous subgèneres com la «novel·la de poble», que és com l'autora qualifica, amb un punt d'humor, *Les ratlles de la vida* amb la qual guanyà el Premi Andròmina de Narrativa l'any 2010 i el Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians el 2011. Un relat decisiu en la intensa carrera d'una de les escriptores actuals més valorada pel públic i per la crítica.

Després del Premi Andròmina la seua obra ha seguit rebent reconeixements, l'any 2016 l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana de les universitats d'Alacant, València i Jaume I de Castelló li concedí el Premi de la Crítica en literatura infantil i juvenil per la novel·la distòpica *El ciutadà perfecte* i amb *El temps de cada cosa*, guanyà el premi El lector de l'Odissea. Abans havia publicat obres també premiades, reeditades i traduïdes al castellà i al galleg: *Van ploure estrelles*, *El quadern d'Àngela*, Premi Vila de Paterna, Premi Samaruc 2010, i *En les mars perdudes* premi Bancaixa de Narrativa Juvenil.

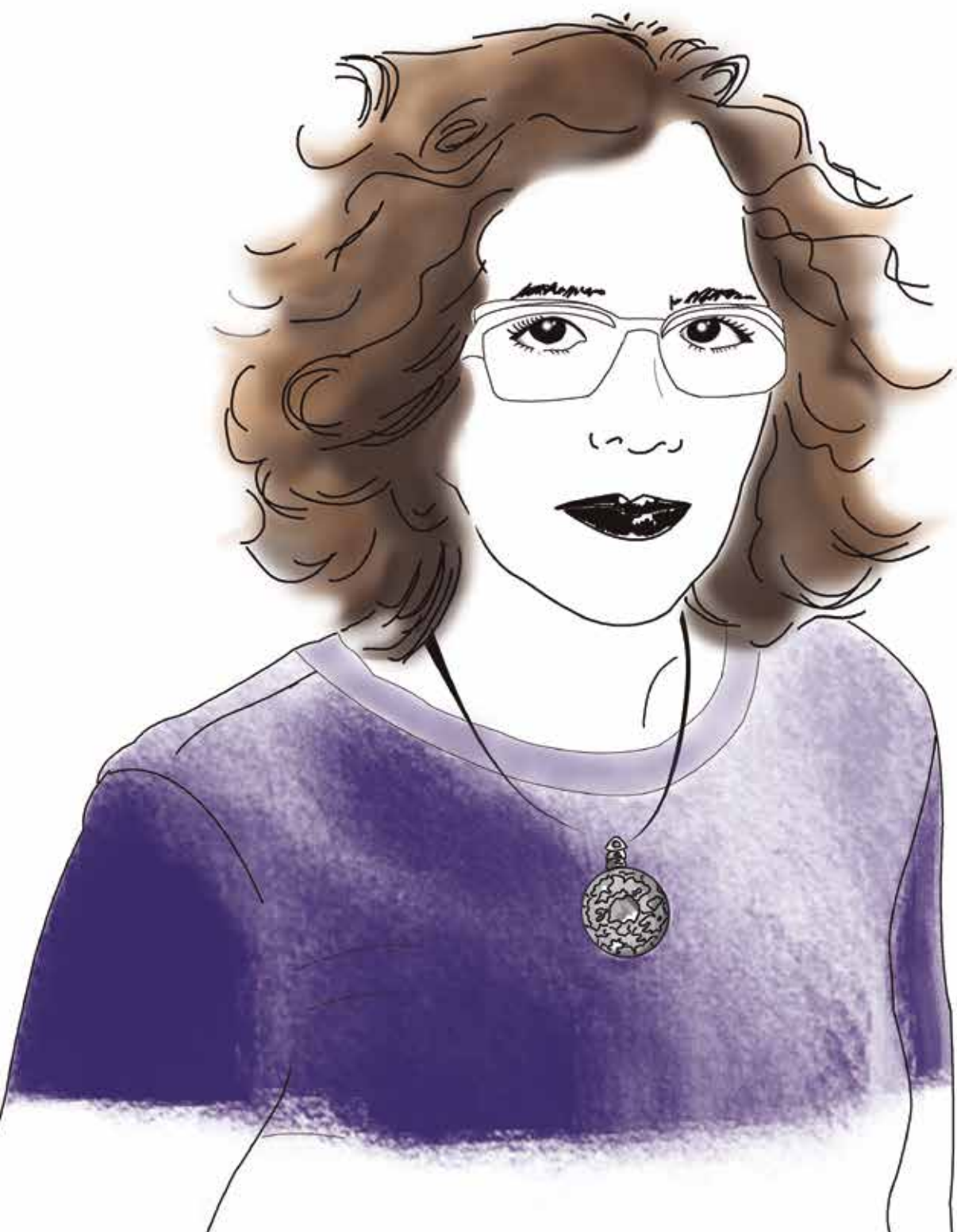
Per a la crítica les seues novel·les contenen tècnica depurada, alé poètic, enginyeria narrativa, llenguatge acurat i bell, l'estil dels grans narradors, l'adjectiu precís, la trama ben teixida, un escriptor sense presses que la converteix en una excel·lent professional.

La llengua, que aprengué en Bétera, és l'instrument que va manipulant per teixir les paraules sobre el bastidor de la trama, perquè al contrari del que li passa a la protagonista del seu conte, Raquel Ricart sempre troba la paraula justa i elegant per expressar el que vol i captivar-nos.

Voldria saber explicar millor això, com és quan em mira, però fins ara no he trobat les paraules adequades [...] Una mirada que m'escalfa per dins. Una mirada per a la qual no tinc encara paraules.

No soc d'aquelles persones que es deixen dur per
la malenconia, per la nostàlgia d'allò que
hauria pogut ser [...] Mire endavant, jo

Hipòlita Rois de Liori

1479-1546

Lletres privades

La viuda més rica de la Corona d'Aragó, amb trenta anys, gestora d'un gran patrimoni, una dona de caràcter, hàbil negociadora i autèntica matriarca. Es conserven huitanta-nou cartes signades per la trista comtessa de Palamós, tot imitant així a les tristes reines de Nàpols i a altres viudes amigues que signen com a «tristes, perdudes». Sentiment que trobem en les cartes d'Estefania de Requesens, la filla, que en quedar viuda expressa la voluntat de tornar a casa, després de passar més de vint anys a la cort castellana, «tinc gran soledat de tots los antics amics». Soles, tristes, però lliures i amb una veu pròpia que es deixa sentir a través del seu epistolari privat, que en ser públic ens transmet els seus sabers sobre farmacologia, agricultura, economia, així com preocupacions i estratègies. Subjectes de la història. I testimoni que no són les úniques.

44 |

Mare i filla, una autèntica senyora feudal que ha criat una dama renaixentista, viuen separades entre Madrid, Barcelona, Martorell, Molins de Rei i València, però s'escriuen per saber una de l'altra. Narren els embarassos, les morts dels fills, les dificultats de viatjar. Parlen de criar cucs de seda amb finalitats comercials, de tints, de les malalties, de l'educació dels nets, de favors, d'encàrrecs, d'educació, de receptes i consells, de la vida en la cort. Així mateix, en el cas d'Hipòlita, a través de les cartes coneixem les gestions per conservar i ampliar el patrimoni, sense escrúpols, amb autoritat i sense por que actua com una empresària emprenedora i audaç. Pleiteja per a aconseguir la baronia de Riba-roja de Túria, contra la reclamació d'un convent; s'arrisca a introduir una nova tecnologia per a reformar la manera com es carda la llana i el cotó, i convenç els paraires amb habilitat.

La vida a través de les cartes d'una gran lectora, que coneix l'art epistolar i usa una llengua viva. Hipòlita Rois de Liori, viuda del governador general de Catalunya, Lluís de Requesens, visqué en el Palau Menor o de les Reines, de Barcelona, aportà al matrimoni 161.000 sous de dot. Una dona d'honor i de paraula, que per més que s'allunyà de València s'hi sentí ben lligada.

Per lo dret de la terra a la qual jo tinc molta afecció com la naturalesa m'obliga.

València, 14 de juliol de 1535

La mala sort ha volgut que jo em sia encallada ací amb aquestos negocis. [...] de manera que ni puc tornar a ma casa ni soc poguda anar al parir de ma filla

Carmelina Sánchez-Cutillas

1927-2009

Entre quartilles

Entre quartilles, folis i holandeses va viure des de menuda una de les escriptores valencianes de postguerra més interessant i més injustament tractada. Una autodidacta que sentia curiositat per tot i que «buscava les arrels, la veritat, el sentit del món» entre paraules i pergamins. Escrivia cada dia des de la seua biblioteca amb més de dos mil volums, que ara formen part dels fons de la Biblioteca Valenciana. No podia viure sense llibres perquè «la lectura és la força que em dona la vida».

Autora d'una de les millors novel·les contemporànies de la transició, *Matèria de Bretanya*, va estar més de quinze anys treballant en el text amb el qual guanyà, en 1975, el Premi Andròmina. Un best-seller que en poc de temps va aconseguir vendre més de vint mil exemplars, i que compta ja amb més de deu edicions. Un mirall polièdric de records d'una dona adulta que narra el món, desaparegut, de quan era menuda. Història, conte i llegenda, entre plantes, animals, muntanyes i habitants d'una Altea mítica. Una novel·la que l'escriptora va portar «molt endins» molt de temps i que, finalment, traslladà a «un grapat de fulls». Un grapat de fulls que s'ha de llegir en veu alta, segons Isabel Clara Simó, «per l'alè poètic que conté». Imprescindible. Inqualificable. Una ferramenta per a la recuperació de la identitat de valencians.

Divulgadora de temes diversos en les revistes *Sicània*, *València Cultural*, *Pensat i Fet* i el suplement València del diari Levante. Autora d'una ingent correspondència inèdita amb personalitats rellevants com Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarnier, Beatriu Civera, Roser Matheu. Medievalista especialitzada en Jaume I. Poeta en permanent evolució des que, en 1964, publicà *Un món rebel*, fins que va publicar *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta*, una obra fonamental. Decebuda, entrà en un silenci prolongat de quasi trenta anys.

Reivindicadora de les figures de Carroça de Vilaragut, Maria de Castella, Violant d'Hongria... i de l'obra de l'abadessa Isabel de Villena. L'última obra que va escriure és «una petita joia», una carta apòcrifa en la qual es feia passar per l'abadessa del segle XV. Una mostra del sentit de l'humor, l'erudició i originalitat de Sánchez Cutillas que va fer de pont entre el passat i el present, tot defensant una genealogia en femení.

*E lo dit llibre crearà confusió entre los homes fornicadors,
car lloant la celestial Emperadriu de tot l'estol femení, rentar
haurà los afronts rebuts per les dones.*

7 les meues mans guarden encara olors
de xeixa i de verema, i estan
colrades per tots els vents de la terra,
perquè soc una dona del poble
i aquesta és la
meua confessió

Isabel Clara Simó i Montllor

1943-2020

Seduir i commoure

Ella va ser una dona lliure que volia un món millor. Se sentia filla intel·lectual de l'assagista valencià Joan Fuster i companya i amiga de lluites i professió de l'escriptora catalana Montserrat Roig. Volia contar històries i això va fer durant tota la seua intensa vida. Començà per la història de la Revolució del "Petroli" en l'Alcoi de finals del segle XIX, a través de Júlia, la protagonista d'una novel·la reeditada més de trenta vegades. Un clàssic.

La seua trajectòria vital que ha estat reconeguda amb premis tan importants com la Creu de Sant Jordi, la Medalla d'Or de la ciutat d'Alcoi, la Medalla d'Honor de la Xarxa Vives d'Universitats o el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. En 1978 guanyà el Premi Víctor Català, amb el recull de contes *És quan miro que hi veig clar*, el mateix premi que uns quants anys abans havia guanyat una altra valenciana, periodista i narradora com ella, Beatriu Civera. Va ser el primer, i després el Premi de la Crítica del País Valencià, el Premi Sant Jordi, el Premi València de Literatura, el Premi Andròmina de Narrativa, el Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians en assaig, entre molts d'altres.

Valenciana universal, que nasqué i es crià en Alcoi, va estudiar i es va fer adulta en València, i va passar la major part de la seua vida en Barcelona. Autora d'una obra molt popular, molt llegida. Els seus personatges es projecten al món traduïts a més d'onze llengües tan diverses com italià, turc, neerlandés o basc.

Curiosa i temperamental. L'han qualificada de dona tenaç, clara, directa, vehement, hàbil, mordaç, segura, d'idees clares, càlida, amb capacitat per a seduir i commoure. I tots i cadascun dels adjectius dedicats a l'autora, bé que es poden aplicar al conjunt de la seua vasta i variada obra que va del llibre de memòries, a la novel·la; de l'assaig al conte; de la biografia al teatre, de la columna d'opinió a la poesia: *La salvatge*, *La innocent*, *Ídols*, *Històries perverses*, *Dones*, *Legítima defensa*, *La visita*... Un ampli ventall que desplega una ferma voluntat d'escriure i sorprendre'ns, amb personatges quotidians que tenen mil racons que hem de descobrir. De fina ironia.

No hi ha satisfacció més gran que trencar normes, que tastar el que està prohibit o que fer la guitza a qui és més poderós.

*Atreviu-vos a pensar, a aprendre
i a investigar perquè només
llavors sereu lliures*

Narcisa Torres

(Rosa Trincares)

¿?

Parle per mi mateixa

Poques coses sabem de l'autora que signa els seus poemes com a Rosa Trincares, amagant la seua identitat, usant l'anonimat com tantes altres escriptores han fet fins al segle XX. Ha estat identificada com a Narcisa Torres, una dona informada, amb capacitat i voluntat d'expressar públicament opinions i argumentar-les davant les crítiques. Les seues paraules són ella, i les deixà per escrit a partir de 1732 en els paratextos de les obres de l'apòleg de la llengua Carles Ros, que la Renaixença valenciana reclamarà. «Parle per mi mateixa», diu, i ho fa en defensa de la llengua, del dret a usar-la i del dret a usar-la per a escriure encara que siga una dona. Reclama el dret a saber. I el dret a escriure.

És el moment de les idees il·lustrades, de la reivindicació dels drets de les dones a rebre una educació. El temps de la valenciana Pascuala Caro, assagista, física i matemàtica. El temps d'Olympia de Gouges, a qui li costà la vida formular drets per a les dones com el de la lliure comunicació de pensaments i opinions. Narcisa Torres, opinà lliurement en el proemi de tres de les obres de Carles Ros. Dos sonets «Cuiden els metges de curar dolents», en el qual reclama el dret que té Ros a ocupar-se de l'ortografia; «Tan gustosa quedí i tan agradada» que segueix el model de sonet anglés introduït pel mateix Ros i que no tornem a trobar fins al segle XX. I el més ambiciós, un romanç heroic de 152 versos «Ser lloats i aplaudits mereixen, Carlos» en el qual introdueix la reivindicació de ser dona i poeta. I amb estes tres obres es trenquen tòpics sobre l'existència d'obra en valencià i de mà femenina.

Els versos que comencen desafiant a qui parla més del que toca, acaben amb un argument incontestable, és de Déu que prové el seu do, i està legitimada, és «furor diví» és «dot natural». Una tradició que comença amb Christine de Pisan, en el debat conegut com Querella de les dones. I segueix amb l'obra de Teresa de Cartagena, que defensa que la capacitat per a escriure li la concedeix Déu que no distingeix per sexe sinó per virtut.

*i puix Déu m'influi a mi d'aquest do,
encara que enjamés jo estudiat haja,
puc molt bé fer mes obres de poesia
per ser divinament nativa gràcia.*

7 si acàs me digués algun xarraire
(perquè destos lo món jamás té falta)
perquè m'he posat jo, sent como só dona,
a escriure poesies, dic la causa

Isabel de Villena (Elionor de Castella i d'Aragó)

1430-1490

L'abadessa de la Igualtat

En la ciutat de València, va nèixer, va escriure i va morir, de pesta, als seixanta anys. Elionor de Castella i d'Aragó, coneguda com Isabel de Villena, va viure en el Palau del Real fins als quinze anys, entre llibres, sedes, tapins i esclaves, com corresponia a una princesa del casal d'Aragó. Arribà a la cort de la reina i lloctinent Maria de Castella i Lancaster als quatre anys, en morir el noble i escriptor Enric de Villena –son pare.

En la ciutat floria el millor de les lletres de les terres de la corona, Joanot Martorell, Ausiàs March. Les dones, Tecla de Borja, Isabel Suaris, la joglaressa Isabel de Sant Jordi i l'abadessa de la Trinitat n'eren partícips. Isabel de Villena, assolí prestigi i veu pròpia, va consolidar i engrandir el convent, un dels més importants, considerat un oracle per a la ciutat i un espai per al govern i la cultura.

En el convent concep l'abadessa Isabel de Villena el *Llibre de censals*, autèntica memòria d'un temps, com ella mateixa anota «faré ací menció perquè sia recort en lo esdevenidor», deixa constància de la seua veu, de com és la vida en el convent i de l'obra que ha fet des de l'abadiat, que durà vint-i-set anys.

També escriu, el *Vita Christi*, convertit en un èxit, editat tres vegades en pocs anys i més llegit que el *Tirant lo Blanch*. Un text erudit, innovador, en el qual les dones es converteixen en l'element central d'un discurs teològic que reclama el seu protagonisme. Viva narració, efectives imatges plàstiques i un bon coneixement de totes les fonts de la patristica i dels evangelis. Un text que s'insereix en el corrent de debat de la Querella de les Dones i que explica la fermesa, la bondat i el valor de les dones.

S'acabà d'imprimir un 22 d'agost de l'any 1497. La reina Isabel la Catòlica havia mostrat interès per l'obra i Aldonça de Montsoriu, responsable de l'edició va deixar clar qui era l'autora d'aquelles 5.000 paraules a favor de les dones:

Sor Isabel de Villena l'ha fet; sor Isabel de Villena l'ha compost; sor Isabel de Villena, amb elegant i dolç estil, l'ha organitzat, no solament per a les devotes sors i filles d'obediència que en la tancada casa d'aquest monestir habiten, sinó també per a tots els qui en aquesta breu, emutjosa i transitòria vida viuen.

Aquesta amor divina ha fet a les dones tenir cara ferma contra los tirans e de les batalles d'aquells eixir invencibles [...] oferint-se voluntàriament a tota pena per sostenir la veritat

Index

Pròleg	5
Francisca Aguirre Benito	8
Margarita Agulló	10
Concha Alós Domingo	12
Celia Amorós Puente	14
Matilde Asensi Carratalá	16
Amat Al Aziz	18
María Beneyto Cuñat	20
María Cambrils Sendra	22
Maria de Castella i de Lancaster	24
María Igual i Miguel	26
Amalia Fenollosa i Peris	28
Laura Gallego García	30
Àngels Gregori i Parra	32
Maria Ibars Ibars	34
Carme Miquel i Diego	36
Pilar Monzó de la Roca	38
Gemma Pasqual i Escrivà	40
Raquel Ricart i Leal	42
Hipòlita Roís de Liori	44
Carmelina Sànchez-Cutillas	46
Isabel Clara Simó i Monllor	48
Narcisa Torres	50
Isabel de Villena	52

